

Kennisplatform
Integratie &
Samenleving

ANALYSE-INSTRUMENT VOOR BUURTOVERLEG

Van polarisatie naar verbinding in buurten

HOE GEBRUIKT U DIT INSTRUMENT?

Dit analyse-instrument is bedoeld voor buurtprofessionals en wijkcoördinatoren/gebiedsmanagers die aan de slag willen om in buurten *polarisatie* tijdig te signaleren, te analyseren en oplossingen te vinden. Het instrument kan worden toegepast op casussen van polarisatie in buurten waarin nog geen sprake is van escalatie of ernstige incidenten. Het instrument bestaat uit een checklist en een bijlage waarin u meer uitleg kunt vinden over de analysestappen van de checklist. Het beste kunt u de checklist gezamenlijk doorlopen met collega's uit verschillende domeinen (sociaal, veilig, onderwijs, zorg). Bijvoorbeeld als agendapunt op een regulier buurtoverleg.

De opbrengsten van het doorlopen van het analyse-instrument zijn:

- ▶ Bewustwording wat polarisatie is.
- ▶ Analyse van polarisatie (oorzaken, verschijningsvormen, fasen, betrokken groepen, locaties, risico- en triggerfactoren) vanuit verschillende invalshoeken, waardoor een vollediger beeld wordt verkregen.
- ▶ Analyse van - en inzicht in mogelijke oplossingsrichtingen om van 'polarisatie' naar 'verbinding' te komen in de buurt.
- ▶ Analyse match problematiek en huidig beleid. Voldoet huidige beleid, zijn de juiste partijen betrokken en actief, of is aanvullend of intensiever beleid nodig?
- ▶ Kennismaken van praktijkvoorbeelden van interventies om te komen van 'polarisatie naar verbinding'.
- ▶ Inzicht in mogelijke verbeterpunten in vroegsignalering en duiding van polarisatie.

Hiernaast kunt u via www.kis.nl/polarisatie een uitvoerige handreiking raadplegen met meer informatie over polarisatie in buurten, en waarin de oplossingsrichtingen nader worden onderbouwd. Tevens biedt de handreiking een overzicht van een groot aantal inspirerende praktijkvoorbeelden van interventies die u in buurten kunt inzetten. Deze handreiking is interessant voor iedereen (professionals, gebiedsmanagers, beleidsambtenaren, maatschappelijke organisaties én bewoners) die meer wil weten over polarisatie en aan de slag wil om in buurten polarisatie tegen te gaan en verbindingen tussen groepen te vergroten.

VERKORTE CHECKLIST

POLARISATIE IN BUURTEN

Deze verkorte checklist is bedoeld voor een eerste gestructureerde scan van polarisatie in buurten, bijvoorbeeld als agendapunt in een buurtoverleg. Raadpleeg de uitgebreide checklist voor meer informatie, voorbeelden, en om te komen tot concrete oplossingen)

■ VERSCHIJNINGSVORMEN?

Polarisatie in buurten kan voorkomen in drie hoofdvormen:

- Denken (negatief denken tussen bevolkingsgroepen, vooroordelen)
- Voelen (ervaren van ongemak, spanningen, irritaties, angst tussen groepen)
- Gedrag (ontwijkend gedrag, negatief gedrag, conflicten)

- ▶ Benoem voor de drie hoofdvormen (denken, voelen en gedrag) hoe de polarisatie zich in de buurt manifesteert.

■ BETROKKEN GROEPEN (ACTORENANALYSE)?

Bij polarisatie in een buurt zijn veelal diverse groepen betrokken.

- ▶ Tussen welke groepen in de buurt speelt polarisatie?
- ▶ Welke groepen bewoners in de buurt zijn zijdelings betrokken bij het polarisatieproces (spelen geen directe rol maar hebben wel last van de polarisatie)?
- ▶ Zijn er actoren (groepen (of individuen) binnen de buurt die de polarisatie aanjagen? Zijn er actoren buiten de buurt die de polarisatie aanjagen?

■ PROBLEMEN, RISICOFACTOREN?

Aan polarisatie in buurten kunnen meerdere oorzaken en problemen/risicofactoren ten grondslag liggen.

- ▶ Wat zijn volgens u de oorzaken voor de polarisatie in de buurt?
- ▶ Zijn er problemen of risicofactoren in de buurt die de polarisatie versterken? Hoe dan?

■ SENTIMENTEN, TRIGGERS?

ONDERLIGGENDE ONVREDE/ZORGEN/SENTIMENTEN

Dieperliggende sentimenten in een buurt kunnen polarisatie versterken.

- ▶ Spelen er dieperliggende sentimenten (onvrede, zorgen, angst, gebeurtenissen uit het verleden) in de buurt die de polarisatie (mede) kunnen verklaren? Heeft u voldoende inzicht in deze sentimenten?

TRIGGERS VOOR POLARISATIE

Actuele gebeurtenissen kunnen polarisatie in buurten aanwakkeren ('triggeren'). Dit geldt ook voor berichtgeving en gepolariseerde discussies in de (sociale) media, en voor uitspraken van opiniemakers en politici.

- ▶ Spelen triggers een rol bij de polarisatie in de buurt, zo ja hoe dan?

FASE?

In polarisatieprocessen zijn meerdere, opeenvolgende fasen te onderscheiden:

- Rustfase (weinig contact, onwetendheid).
  - Ongemak (ongemakkelijk samenleven, misverstanden, langs elkaar heen leven, vervreemding).
  - Onderhuidse spanningen (onbehagen, irritaties, negatieve beelden, wij/zij gevoel, vermijden contact).
  - Openlijke incidenten/escalatie.
- ▶ Welke fase(n) herkent u in de polarisatie in de buurt?
  - ▶ Welke ontwikkelingen signaleert u? Neemt de polarisatie toe of af, en op welke wijze?

LOCATIE?

Polarisatie in een buurt kan zich manifesteren op diverse locaties (zoals wooncomplexen, pleinen, winkelcentra, sportvelden, buurthuis, scholen et cetera).

- ▶ Waar in de buurt (op welke locaties) manifesteert zich de polarisatie?

ROL OVERHEID, ORGANISATIES, PROFESSIONALS?

Soms kunnen gemeenten en/of organisaties/professionals die actief zijn in de buurt -ongewild- bijdragen aan de polarisatie. Bijvoorbeeld als groepen in de buurt het gevoel hebben dat niet naar hen wordt geluisterd of dat zij niet betrokken worden, zorgen/angsten niet serieus worden genomen, dingen worden doorgedrukt 'van hogerhand', of als de wijze en 'toon' van communiceren niet aansluit bij de beleving van de bewoners.

- ▶ Richt ongenoegen vanuit de buurt zich (mede) op de gemeente en/ of organisaties/ professionals die actief zijn in de buurt? Waarom?
- ▶ Draagt het handelen/ de houding van gemeente en/of organisaties/professionals die actief zijn in de buurt, (ongewild) bij aan de polarisatie in de buurt? Hoe dan?

GOEDE VOORBEELDEN, POSITIEVE KRACHTEN, KANSEN?

Mogelijk kunnen 'positieve krachten' worden benut om tegenwicht te bieden tegen de polarisatie?

- ▶ Welke positieve krachten zijn er in de buurt die mogelijk kunnen worden benut om tegenwicht te bieden tegen polarisatie? Zijn er groepen, individuen, netwerken van buurtbewoners die de polarisatie verminderen, of in potentie kunnen verminderen?
  - Zijn er personen of organisaties buiten de buurt die een rol zouden kunnen spelen in het verminderen van de polarisatie?
  - Kent u goede voorbeelden van initiatieven of projecten die lopen in de buurt of met succes eerder in de buurt zijn ingezet? Denk aan initiatieven op het gebied van samenleven, schoon/heel/veilig, jeugd, dialoog?

CHECKLIST

1 VERSCHIJNINGSVORMEN EN FASEN VAN POLARISATIE

Polarisatie in buurten kan zich uiten in drie hoofdvormen: denken, voelen en doen:

- DENKEN: Buurtbewoners denken niet positief over elkaar, hebben vooroordelen.
- VOELEN: Buurtbewoners ervaren gevoelens van vervreemding, ongemak, onzekerheid, irritatie, bezorgdheid, angst.
- GEDRAG: Buurtbewoners ontwijken elkaar, of gaan met elkaar om op een negatieve manier.

Het tegengaan van bijvoorbeeld negatief denken tussen bevolkingsgroepen in een buurt kan een andere aanpak vereisen dan de aanpak van daadwerkelijk negatief gedrag. De verschillende vormen van polarisatie kunnen tegelijkertijd voorkomen in een buurt.

VRAAG 1.1

Benoem voor de drie hoofdvormen (denken, voelen en gedrag) hoe de polarisatie zich in de buurt manifesteert.

TIP

- ▶ Check hulpmiddel 'verschijningsvormen van polarisatie in buurten' in bijlage 3 voor voorbeelden van polarisatie op de niveaus denken, voelen en doen.

In een polarisatieproces kunnen meerdere, opeenvolgende fasen worden onderscheiden. De fase van polarisatie in buurten is medebepalend voor de keuze van een passende interventie en of het tegengaan van de polarisatie inzet vereist vanuit het sociaal domein en/of het veiligheidsdomein.

VRAAG 1.2

In welke fase is de polarisatie in de buurt? Is de polarisatie onderhuids, of is sprake van openlijke incidenten?

Welke ontwikkelingen signaleert u in het polarisatieproces in het afgelopen jaar? Is de polarisatie verder toegenomen of juist afgenomen, en op welke wijze?

TIP

- ▶ Check hulpmiddel 'fasen van polarisatie' in bijlage 3 voor voorbeelden van polarisatie in de verschillende fasen van een polarisatieproces.

2 BETROKKEN GROEPEN BIJ DE POLARISATIE (ACTORENANALYSE)

De aanpak van polarisatie in een buurt wordt medebepaald door de specifieke groepen die betrokken zijn. De aanpak van polarisatie waarbij bijvoorbeeld (groepen) jongeren zijn betrokken, kan een andere aanpak vereisen dan de aanpak van polarisatie tussen volwassen buurtbewoners met verschillende achtergronden.

VRAAG 2.1

Tussen welke groepen in de buurt speelt polarisatie (zoals onbehagen, irritaties, wij/zij gevoel, spanningen, conflicten of zelfs incidenten)?

Welke groepen bewoners in de buurt zijn zijdelings betrokken bij het polarisatieproces (spelen geen directe rol maar hebben wel last van de polarisatie)?

TIPS

- ▶ Benoem voor deze groepen relevante achtergrondkenmerken; dit kan helpen om tot passende oplossingen te komen voor de polarisatie. (Bv als 'jongeren zijn betrokken' wat voor jongeren zijn dat dan, speelt opleiding een rol, culturele achtergronden, komen de jongeren uit de buurt of van buiten de buurt, gaat het om kinderen, pubers, jongvolwassenen etc. hetzelfde geldt voor andere betrokken groepen: wie zijn dat, wat zijn hun kenmerken?)
- ▶ Check hulpmiddel '[kenmerken betrokken groepen bij de polarisatie](#)' in bijlage 3 voor identificatie van groepen die betrokken kunnen zijn bij de polarisatie in de buurt.

VRAAG 2.2

Zijn er actoren (groepen (of individuen) binnen de buurt die de polarisatie aanjagen? Zijn er actoren buiten de buurt die de polarisatie aanjagen?

Welke 'positieve krachten' zijn er in de buurt? Zijn er groepen, individuen, netwerken van buurtbewoners die de polarisatie verminderen, of in potentie kunnen verminderen?

Zijn er actoren buiten de buurt die een rol zouden kunnen spelen in het verminderen van de polarisatie?

TIP

- ▶ Check hulpmiddel '[actoren die polarisatie aanjagen of verminderen](#)' in bijlage 3 voor identificatie van actoren die polarisatie in buurten kunnen aanjagen of juist verminderen.

3 OORZAKEN EN TRIGGERS VOOR POLARISATIE

PROBLEMEN/RISICOFACTOREN DIE BIJDRAGEN AAN POLARISATIE

Polarisatie in buurten tussen groepen (zoals onbehagen, irritaties, wij/zij gevoel, spanningen of zelfs incidenten) ontstaat niet uit zichzelf maar heeft brandstof nodig. Zulke brandstof wordt geleverd door problemen in de buurt. Vroegtijdige signalering en aanpak van zulke problemen kan polarisatie verminderen of voorkomen.

VRAAG 3.1	
Welke problemen zijn volgens u aanwezig in de buurt?	
Hoe denkt u dat deze problemen bijdragen aan de polarisatie?	
Nemen deze problemen in de buurt toe of af, en op welke wijze?	
TIP ▶ Check <u>hulpmiddel voor identificatie van veel voorkomende buurtproblemen</u> waarvan uit onderzoek bekend is, dat deze kunnen bijdragen aan het ontstaan van polarisatie (zie checklist in bijlage 3).	

VRAAG 3.2	
Er kan in een buurt sprake zijn van meerdere problematieken tegelijkertijd. Het ene probleem kan het andere (mede) veroorzaken. Ziet u oorzaak-gevolg relaties tussen problemen in de buurt waardoor polarisatie (verder) wordt versterkt?	

ONDERLIGGENDE ONVREDE / ZORGEN / SENTIMENTEN

Soms wordt polarisatie versterkt door onderliggende onvrede/zorgen/sentimenten onder buurtbewoners.

VRAAG 3.3	
Is in de casus sprake van onderliggende onvrede/zorgen/sentimenten bij groepen in de buurt die bijdragen aan de polarisatie? Zo ja, welke sentimenten?	
Zijn er in de afgelopen tijd veranderingen geweest in deze sentimenten, of verwacht u dat in de komende tijd hierin veranderingen optreden?	
TIPS ▶ Voorbeelden van veel voorkomende sentimenten die polarisatie kunnen versterken: <ul style="list-style-type: none"> - Historie/geheugen van de buurt, incidenten die in het verleden hebben plaatsgevonden - Onvrede over het lokaal bestuur ('men luistert niet naar de bevolking') - Zorgen/angst voor verandering (bv verlies cohesie) bij komst nieuwe groepen ▶ Voorbeelden onderliggende sentimenten specifiek bij huisvesting statushouders in de buurt of komst AZC: <ul style="list-style-type: none"> - Gevoel van onrechtvaardigheid ('mijn dochter staat al tien jaar op wachtlijst voor huurwoning') - Bezorgdheid over de gevolgen voor de buurt van komst AZC (zoals zorgen over sociale onveiligheid, buurt wordt 'afvoerputje')	

ROL OVERHEID/ORGANISATIES/PROFESSIONALS BIJ VERSTERKEN POLARISATIE

Het is nuttig om in uw analyse van oorzaken voor polarisatie in de buurt, ook stil te staan bij de mogelijke rol die de overheid hierin speelt. Soms kunnen gemeenten en/of organisaties/professionals die actief zijn in de buurt -ongewild- bijdragen aan de polarisatie. Bijvoorbeeld als groepen in de buurt het gevoel hebben dat niet naar hen wordt geluisterd of dat zij niet betrokken worden, zorgen/angsten niet serieus worden genomen, dingen worden doorgedrukt 'van hogerhand', of als de wijze en 'toon' van communiceren niet aansluit bij de beleving van de bewoners.

VRAAG 3.4	
Richt ongenoegen vanuit de buurt zich (mede) op de gemeente en/of organisaties/professionals die actief zijn in de buurt? Waarom?	
Denkt u zelf dat het handelen/houding van gemeente en/of organisaties/professionals bijdraagt aan de polarisatie in de buurt? Hoe dan?	

EXTERNE FACTOREN EN TRIGGERS VOOR POLARISATIE

Externe factoren

Polarisatie tussen groepen in een buurt kan worden gevoed door factoren van buiten de buurt (zoals voortdurende negatieve mediaberichtgeving over bepaalde groepen of religies, of door gepolariseerde discussies die op sociale media worden gevoerd).

Triggers

Daarnaast kunnen *plotselinge of hevige* gebeurtenissen ('triggers') ertoe leiden dat een polarisatieproces naar een volgende fase escaleert. Triggerfactoren kunnen lokaal zijn (zoals bepaalde gebeurtenissen of incidenten in een buurt) of bovenlokaal (bv uitspraken van politici of opiniemakers, internationale gebeurtenissen/crisissen of oproepen op (sociale) media).

VRAAG 3.5	
Zijn er factoren van buiten de buurt die de polarisatie voeden? Welke? Zijn er ontwikkelingen (toename, afname, nieuwe factoren)?	
Kunt u zich triggers voorstellen (lokaal of buitenlokaal) die de polarisatie in de buurt kunnen versterken of laten escaleren? Welke? Is dit al eens gebeurd in de casus?	
TIP ► Check <u>hulpmiddel voor identificatie van triggers die polarisatie in de buurt kunnen versterken</u> (zie checklist in bijlage 3).	

4 LOCATIES VAN POLARISATIE

De locatie in een buurt waar sprake is van polarisatie ('waar speelt het'), is medebepalend voor de keuze van een passende interventie. Spanningen tussen buurtbewoners binnen een wooncomplex vereist een andere aanpak en betrokkenheid van andere partijen, dan spanningen in de openbare ruimte.

VRAAG 4.1

Op welke locaties in de buurt is sprake van polarisatie?

Ziet u in de afgelopen tijd veranderingen voor wat betreft de locaties waar sprake is van polarisatie? Verwacht u voor de toekomst zulke veranderingen?

TIP

- ▶ Check [hulpmiddel](#) voor identificatie van locaties waar in de buurt polarisatie kan ontstaan (zie checklist in bijlage 3).

5 GOEDE VOORBEELDEN, POSITIEVE KRACHTEN, KANSEN IN DE BUURT

Mogelijk kunnen in de casus 'positieve krachten' worden benut om tegenwicht te bieden tegen de polarisatie? Denk hierbij aan weerbaarheid van groepen in de buurt. Zoals de mate waarin buurtbewoners uit bepaalde groepen zich inzetten voor de buurt, het zelfcorrigerend vermogen binnen groepen (elkaar aanspreken op ongewenst gedrag), goede voorbeelden in de buurt (zoals buurtbewoners die toezicht houden, buurtinitiatieven op samenleven, zorg voor elkaar, schoon, heel en veilig).

VRAAG 5.1

Welke positieve krachten zijn er in de buurt die mogelijk kunnen worden benut om tegenwicht te bieden tegen polarisatie?

VRAAG 5.2

Kent u voorbeelden van initiatieven of projecten die lopen in de buurt of eerder in de buurt zijn ingezet, en die mogelijk interessant zijn voor de casus? Denk aan initiatieven op het gebied van samenleven, schoon/heel/veilig, jeugd, dialoog? Zij er 'lessons learned' die kunnen worden benut voor de aanpak in de casus?

BEPALEN VAN DE AANPAK

6.1 OPLOSSINGSRICHTINGEN

In deze stap denkt u na over mogelijke oplossingen voor de polarisatie in de casus.

VRAAG 6.1	
Welke aanknopingspunten geeft uw analyse voor de aanpak van de polarisatie in de casus?	
Welke problemen/ risicofactoren/triggerfactoren voor polarisatie wilt u aanpakken?	
Welke positieve krachten in de buurt gaat u benutten om tegenwicht te bieden tegen polarisatie?	

Denkt u over deze vraag eerst na op basis van de resultaten van uw analyse. U kunt uw antwoord verder aanvullen of verfijnen met behulp van de onderstaande 'checklist oplossingsrichtingen'.

CHECKLIST OPLOSSINGSRICHTINGEN

In [bijlage 4](#) staat een checklist waarin mogelijke oplossingsrichtingen worden toegelicht om in buurten van polarisatie naar verbinding te komen. Ook wordt aangegeven welke problemen de betreffende oplossingsrichtingen 'tackelen'.

Samengevat gaat het om de onderstaande oplossingsrichtingen:

- Verbeteren contact en wederzijds begrip in de directe woonomgeving.
- Bevorderen ontmoeting en wederzijds begrip op buurtniveau.
- Bevorderen positief gedrag kinderen en jongeren, rolmodellen, conflicthantering.
- Vergroten sociale controle, collectieve weerbaarheid en basisveiligheid in de buurt.
- Tegengaan van stereotypen en vooroordelen via contact, dialoog, communicatie en 'stem geven aan het stille midden'.
- Verbeteren van uw informatiepositie (signaleren, ophalen signalen en duiding).
- Kennismaken van onderhuidse onvrede en zorgen van buurtbewoners, en hen betrekken om te komen tot 'win-win' oplossingen.

TIPS

- ▶ De uitkomsten van uw analyse van oorzaken voor polarisatie (buurtproblemen, risicofactoren, triggerfactoren) bepalen welke problemen u wilt aanpakken en op welke wijze.
- ▶ De locatie(s) waar polarisatie speelt, bepaalt waar u uw aanpak zal inzetten.
- ▶ De groepen die betrokken zijn (of die u wilt betrekken, afhankelijk van de resultaten van uw actorenanalyse), bepalen wat de doelgroep van uw interventie zal worden.
- ▶ Het is van belang in de aanpak rekening te houden met de fase waarin de polarisatie zich bevindt. Als er tussen groepen al confrontaties zijn geweest, zal eerst aandacht voor het conflict zelf moeten zijn voordat er ruimte is om elkaar te ontmoeten. Tegelijkertijd is het van belang de situatie niet te problematiseren: reageer op eerste signalen niet alsof er al heftige conflicten zijn. Het is dan ook belangrijk om zoveel mogelijk te investeren in vreedstijd, vóórdat er hoogoplopende conflicten zijn. U zult dan meer bereiken met uw interventie en mogelijk voorkomen dat op een later moment wel conflicten ontstaan.

6.2 UITWERKEN VAN DE AANPAK

Nu u hebt bepaald op welke problematieken u wilt inzetten, kunt u uw aanpak verder uitwerken. Allereerst stelt u vast of huidig beleid en interventies de problemen in de casus al adresseren, of dat er nog witte vlekken zijn.

MATCH PROBLEMATIEK EN BELEID

Het is goed om te realiseren dat voor de aanpak van polarisatie in buurten niet altijd nieuw beleid of nieuwe interventies nodig zijn. In het regulier beleid worden immers al veel problematieken geadresseerd die een rol spelen bij het ontstaan van polarisatie. Denk bijvoorbeeld aan beleid gericht op het bevorderen van sociale cohesie, jeugd- en jongerenbeleid, aanpak overlast, integratiebeleid, aanpak achterstanden, veiligheidsbeleid. In welke mate dekt het huidige beleid de problematiek, en wat zijn witte vlekken?

U heeft een analyse gemaakt van problemen/risicofactoren in de buurt die polarisatie (kunnen) bevorderen. En u heeft een inventarisatie gemaakt van mogelijke oplossingsrichtingen om de polarisatie in de buurt te verminderen. U kunt nu de match of mismatch vaststellen tussen problematiek en huidig beleid (vraag 6.2):

VRAAG 6.2	
Worden in de casus de (problematieken) al door regulier beleid aangepakt? Welke problematieken nog niet, of onvoldoende?	
Welke beleid/interventies worden in de huidige situatie al ingezet in uw casus? Is dit voldoende of is aanscherping gewenst?	
Wat mist er nog? Welke nieuwe interventies zijn vereist, en hoe die in te zetten?	
Welke sectoren / professionals zijn nodig om de aanpak succesvol uit te kunnen voeren. Zijn deze al in beeld / betrokken?	

SELECTIE VAN INTERVENTIES

Om polarisatie in buurten te verminderen of te voorkomen, zijn binnen de oplossingsrichtingen diverse typen interventies mogelijk. In de handreiking (stap 4 '[Praktijkvoorbeelden van interventies in buurten](#)') is een groot aantal praktijkvoorbeelden van interventies opgenomen, die u mogelijk kunt inzetten in de casus. De praktijkvoorbeelden van interventies zijn geclusterd naar type oplossingsrichting.

TIPS: VUISTREGELS VOOR INZET VAN INTERVENTIES

Er kunnen enkele vuistregels worden gevolgd voor de inzet van typen interventies, gebaseerd op resultaten van wetenschappelijk onderzoek naar effectiviteit van wijkinterventies. Hou rekening met de deze vuistregels bij uw keuze voor interventies die u wilt inzetten voor de aanpak van polarisatie in de buurt:

- ▶ Verbindende kleinschalige initiatieven met terugkerend contact hebben voorkeur boven eenmalige initiatieven met hoger bereik.
- ▶ Initiatieven die uitgaan van gemeenschappelijke belangen of interesses (zoals een schone portiek, speelveilig plein) hebben voorkeur boven initiatieven waarin verschillen worden besproken (zoals bv interculturele kennismaking of dialoog).
- ▶ Interventies waarbij groepen met elkaar samenwerken hebben de voorkeur boven interventies waar competitie tussen groepen plaatsvindt.
- ▶ Interventies in directe woonomgeving hebben voorkeur boven interventies op groter schaalniveau (buurt- of gemeenteniveau).
- ▶ Acupuncturele, integrale aanpak bij ernstiger problematiek (inzet op hotspots in buurten, zoals bepaalde straten of woonblokken met veel problematiek) heeft de voorkeur boven generiek buurtbeleid.

WANNEER IS DE GEMEENTE AAN ZET EN WANNEER DE BEWONER?

Een overweging bij het opstellen van een aanpak om polarisatie in buurten te verminderen of te voorkomen, is "Wat kunnen bewoners zelf en wanneer is de overheid aan zet?".

VRAAG 6.3

Gezien de resultaten van uw analyse, wat kunnen bewoners zelf doen om polarisatie te verminderen en wat hebben zij nodig vanuit de overheid?

REKENING HOUDEN MET WAT LEEFT ONDER BEWONERS

In uw aanpak om polarisatie te verminderen, kunt u voor een principiële keuze komen te staan. Moet leidend zijn wat 'de gemeente' vindt dat er in de buurt moet gebeuren, of wat bewoners vinden dat er moet gebeuren? In hoeverre wilt u in uw aanpak rekening houden met 'wat leeft' onder buurtbewoners?

VRAAG 6.4

Vindt u dat in de aanpak leidend moet zijn wat 'de gemeente' vindt dat er in de buurt moet gebeuren of wat buurtbewoners vinden?

Is dat ook mogelijk? Zo ja, hoe? Zijn er ook risico's?

Als sprake is van buurtbewoners die boosheid uiten, kan het verstandig zijn om helder te krijgen met welke 'typen' buurtbewoners u te maken heeft. Heeft u te maken met daadwerkelijk radicaal/racistisch denkende mensen? Of heeft u te maken met mensen die zich radicaal of ongenueanceerd uiten (als gevolg van boosheid of context) maar bij nader gesprek veel genuanceerder blijken te zijn? Door zulke 'tegenstanders' te zien als onderdeel van de 'civil society' en te betrekken kunnen mogelijk 'win-win' oplossingen tot stand komen.

VRAAG 6.5	
Heeft u inzicht in welke van de genoemde 'typen' buurtbewoners in de buurt aanwezig zijn?	
Kan het in de casus helpen om dit inzicht te hebben?	
Zijn er typen burgers die in de casus nu (nog) niet worden betrokken, maar waarvan het wel wenselijk is om te betrekken?	

Om bij (dreigende) polarisatie op meer effectieve wijze contact te leggen met buurtbewoners en om meer draagvlak voor beleid te krijgen, is het raadzaam om inzicht te verwerven in de beelden, gevoelens, eventuele zorgen en weerstanden, optimisme en ideeën van buurtbewoners.

VRAAG 6.6	
Heeft u inzicht in de beelden, gevoelens, eventuele zorgen en weerstanden, optimisme en ideeën van buurtbewoners?	
Kan het in de casus helpen om dit inzicht te hebben?	
<p>TIPS</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Als u rekening wilt houden met 'wat leeft' onder buurtbewoners, ga dan op constructieve wijze in gesprek met buurtbewoners, neem hun boosheid en bezorgdheid serieus, en probeer tot breed gedragen oplossingen in de buurt te komen. Inzicht in de positieve en negatieve ideeën, beelden, gevoelens kan helpen om bezorgdheid onder burgers te herkennen en te duiden; om op meer effectieve wijze contact te leggen en te communiceren met burgers; en tot breed gedragen oplossingen te komen. Belangrijk is om met angstige of kritische buurtbewoners in gesprek te gaan en hen te beschouwen als onderdeel van de 'civil society': burgers die het beste willen voor hun buurt. ▶ In de handreiking wordt een voorbeeldcasus beschreven waarin het bovenstaande met succes is uitgevoerd; zie "CASUS PLAN EINSTEIN UTRECHT". Aanvankelijk was in deze casus sprake van veel bezorgdheid en protest onder bewoners tegen de komst van een AZC. Deze negatieve houding 'kantelde' naar een veel positiever houding door de betrokkenheid en input van de kritische burgers. (Zie voor toelichting 'casus plan Einstein) in de handreiking. Deze staat op pagina 58.). ▶ KIS heeft een hulpmiddel ontwikkeld om inzicht te krijgen in beelden, gevoelens, zorgen, weerstanden, optimisme en ideeën van burgers. KIS heeft hiertoe 140 'narratieven' over etnisch-culturele-diversiteit geïdentificeerd. De 140 narratieven en toelichtende citaten kunt u vinden in het KIS-rapport Bezorgdheid en Veerkracht. Het raadplegen van dit rapport kan helpen om beter te begrijpen wat 'leeft' onder 'het stille midden' van burgers en om beter in te spelen op zorgen en ideeën die leven onder burgers. Hierdoor wordt tevens een meer gedifferentieerde aanpak en communicatie mogelijk (zoals het kiezen van 'de juiste toon' en herkenbare, aansprekende boodschappen). 	

BIJLAGE 1

WAT IS POLARISATIE IN BUURTEN?

Wat is polarisatie in buurten? De definitie van polarisatie van de Rijksoverheid is: *de verscherping van tegenstellingen tussen groepen in de samenleving die kan resulteren in spanningen tussen deze groepen en toename van de segregatie langs etnische en religieuze lijnen.*

Een groot aantal verschijnselen en gebeurtenissen kan worden verstaan met de term 'polarisatie'. Het doorlopen van het analyse-instrument helpt u om voor een casus de complexiteit hanteerbaar te maken. Waar hebben we het over bij 'polarisatie', welke vormen zijn er, welke fasen, welke groepen zijn betrokken, welke oorzaken en triggerfactoren zijn er, welke veerkracht/positieve krachten zijn aanwezig in de buurt. En op basis van deze analyse: welke oplossingen zijn er? Om de 'complexiteit' van polarisatie te verduidelijken, hieronder in vogelvucht enkele voorbeelden welke de complexiteit van 'polarisatie' illustreren.

- Polarisatie is een proces, en bestaat uit meerdere fasen; het kan in een buurt beginnen met 'kleine' dingen: ongemak, onzekerheid in de omgang tussen groepen. Dit kan resulteren in irritaties tussen groepen, negatieve wederzijdse beeldvorming, wij/zij gevoelens. Er ontstaan onderhuidse spanningen, groepen ontwijken contact; er hoeven in deze fase (nog) geen openlijke incidenten te zijn. Als de polarisatie zich verder versterkt kan het gaan 'schuren' tussen groepen; de polarisatie uit zich in gedrag. Er ontstaan incidenten en confrontaties (bv schelden, bekladding). Het is belangrijk om in een buurt zulke 'onderhuidse' polarisatie tijdig te signaleren en te handelen. Liever signaleren en handelen in 'vredestijd' dan als de polarisatie is geëscaleerd. De fase van polarisatie is medebepalend voor de keuze van een passende interventie.
- Er is een groot aantal mogelijke oorzaken en risicofactoren voor polarisatie. Buurtproblemen zoals overlast, verloedering, armoede, discriminatie, aanwezigheid van gezinnen met 'multi problematiek', botsende leef- en gedragstijlen vergroten de kans op het ontstaan of versterken van polarisatie in een buurt. Om polarisatie in een buurt goed te kunnen begrijpen, moet u inzicht hebben in de problemen/risicofactoren in de buurt die de kans op (verdere) polarisatie vergroten, en welke positieve krachten in de buurt aanwezig zijn én kunnen worden benut om de polarisatie te verminderen. Met behulp van het analyse-instrument verkent u deze problematieken/risicofactoren en positieve krachten.
- Bij polarisatie in een buurt kunnen verschillende groepen betrokken zijn. Spanningen kunnen ontstaan tussen buurtbewoners met verschillende etnische of culturele achtergronden. Tussen jongeren en andere leeftijdsgroepen. Of tussen mensen die kort of lang in een buurt wonen, mensen in een huurwoning of koopwoning, hoog- op laagopgeleide buurtbewoners.
- Ook binnen groepen kunnen spanningen bestaan (bv tussen buurtbewoners met een Koerdische- of Turkse achtergrond, Turkse Nederlanders met een seculiere of conservatieve oriëntatie).
- Polarisatie in een buurt kan ook ontstaan ten opzichte van nieuwkomers in de buurt, de buurt wenst geen 'nieuwkomers'. Voorbeelden hiervan zijn boosheid of angst van buurtbewoners bij de voorgenomen komst van een AZC, gebedshuis of huisvesting van statushouders in huurwoningen. De boosheid kan zich daarbij ook, of met name, richten op de overheid.

- Het handelen van overheid en professionals, de manier waarop wordt omgegaan met de bewoners en de inhoud en toon waarop wordt gecommuniceerd, kunnen bijdragen aan ofwel het versterken van de polarisatie, ofwel deze juist verminderen.
- Polarisation tussen groepen in een buurt kan worden gevoed door factoren van buiten de buurt (zoals voortdurende negatieve mediaberichtgeving over bepaalde groepen of religies, of door gepolariseerde discussies die op sociale media worden gevoerd).
- Plotselinge of hevige gebeurtenissen ('triggerfactoren') kunnen ertoe leiden dat een polarisatieproces naar een volgende fase escaleert. Triggerfactoren kunnen lokaal zijn (zoals bepaalde gebeurtenissen of incidenten in een buurt) of bovenlokaal (bv uitspraken van politici of opiniemakers, internationale gebeurtenissen/crisissen of oproepen op (sociale) media).

BIJLAGE 2

VOORBEELDEN CASUSSEN

De term 'polarisatie' is een 'paraplubegrip', veel verschillende verschijnselen of gebeurtenissen kunnen worden aangeduid als 'polarisatie'. De definitie van polarisatie van de Rijksoverheid is: *de verscherping van tegenstellingen tussen groepen in de samenleving die kan resulteren in spanningen tussen deze groepen en toename van de segregatie langs etnische en religieuze lijnen*. Hoewel deze definitie enige richting geeft, blijft er nog veel ruimte over. Het hoeft bij polarisatie niet te gaan om groepen die al 'tegenover elkaar staan', maar het kan ook gaan om gevoelens van onzekerheid of ongemak.

Deze handreiking focust op preventief handelen in de eerste fasen van een polarisatieproces (rust, ongemak en onderhuidse spanningen). **Kies daarom een casus waarin (nog) geen sprake is van escalatie of ernstige incidenten.**

TIP: AAN WAT VOOR VOORBEELDEN KUNT U CONCREET DENKEN IN UW KEUZE VOOR EEN CASUS?

Hieronder worden enkele voorbeelden gegeven van het soort casussen dat aansluit bij de handreiking. De lijst van mogelijke casussen is verre van volledig, maar slechts bedoeld als indicatie. Gemeenschappelijk kenmerk van de casussen is dat etnisch-culturele-religieuze verschillen (in)direct een rol spelen (*polarisatie in buurten waarbij zulke verschillen geen rol spelen valt buiten de scope van deze handreiking*).

VOORBEELDCASUS 1

In een buurt wonen veel inwoners met verschillende achtergronden. Uit cijfers (leefbaarheidsmonitor) en uit waarnemingen van corporatiemedewerkers blijkt dat er veel sprake is van burenoverlast. Zoals vervuiling van portieken en galerijen (buren ruimen rommel niet op), lawaai en andere vormen van overlast. Het grootste probleem is niet zozeer het feit dat er sprake is van overlast, maar dat mensen zich niet in staat voelen om hun burens effectief op ongewenst gedrag aan te spreken. Taalproblemen, onbekendheid met burens (bv 'wie wonen er eigenlijk op de galerij') maar ook onzekerheid en angst over 'wat voor reactie kan ik verwachten' belemmeren de zelfredzaamheid en het contact tussen bewoners om overlast en irritaties zelf op te lossen. Mensen kroppen hun irritaties op en denken steeds negatiever over buurtgenoten uit andere culturen.

VOORBEELDCASUS 2

In een buurt is brutaal gedrag door kinderen van 8 tot 14 jaar een groot probleem. Kinderen spelen vaak niet harmonieus met elkaar: pesten, ruzies en het recht van de sterkste komen veel voor. Er is te weinig toezicht en correctie van ouders. Sommige kinderen durven niet buiten te spelen uit angst voor andere kinderen en jongeren. Buurtbewoners verklaren de problematiek uit de culturele achtergrond van de kinderen en hun ouders, en denken steeds negatiever over deze bevolkingsgroep.

■ VOORBEELDCASUS 3

In een volksbuurt met een voornamelijk autochtoon Nederlandse bevolking is sprake van een instroom van mensen met andere culturele achtergronden. De wijk 'verkleurt'. Mensen die het kunnen betalen verlaten de buurt, anderen blijven achter en voelen zich 'vervreemd'. Mensen die zij kennen hebben de wijk verlaten, sociale contacten nemen af, men heeft moeite om te wennen aan andere culturen, sommigen voelen zich eenzaam. Er is nauwelijks contact tussen deze autochtone bewoners en nieuwkomers in de buurt.

■ VOORBEELDCASUS 4

In een volksbuurt met een voornamelijk autochtoon Nederlandse bevolking heerst een sterke sociale cohesie: buren kennen elkaar en er is sprake van 'ongeschreven regels' hoe te gedragen in de buurt. Sommige families wonen soms al generaties in de buurt. De woningvoorraad in de buurt is deels koop, deels huur in bezit van woningbouwcorporatie. In enkele vrijkomende huurwoningen worden statushouders (gezinnen) geplaatst. Buurtbewoners accepteren niet de komst van de gezinnen met een andere culturele achtergrond. Deze gezinnen worden negatief bejegend. Hoewel er nog geen incidenten hebben plaatsgevonden, broeit het onderhuids in de buurt.

■ VOORBEELDCASUS 5

In een buurt is een islamitische basisschool gevestigd van conservatieve signatuur. Orthodox-religieuze ouders en hun kinderen zijn duidelijk zichtbaar in de buurt aanwezig bij het brengen en halen naar school. Om de hoek van de school is een openbare school gevestigd. Tussen de leerlingen van beide scholen zijn af en toe ruzies die op straat worden uitgevochten, en waar soms ook ouders en buurtbewoners zich mee bemoeien. Tot nu toe worden de ruzies snel opgelost, maar omwonenden vrezen dat het een keer uit de hand kan lopen.

BIJLAGE 3

CHECKLISTEN VOOR ANALYSE

VERSCHIJNINGSVORMEN VAN POLARISATIE IN BUURTEN		CHECKLIST
	Polarisatie in buurten: voorbeelden van denken, voelen en gedrag	
Denken	<ul style="list-style-type: none"> • Bevolkingsgroepen denken niet positief over elkaar. • Bevolkingsgroepen hebben negatieve stereotypen en vooroordelen over elkaar. Welke zijn dat? Waar komen deze vooroordelen vandaan?	
Voelen	<ul style="list-style-type: none"> • Buurtbewoners voelen zich vervreemd, voelen zich niet (meer) thuis in de buurt. • Buurtbewoners ervaren ongemak in het contact met buurtgenoten uit andere bevolkingsgroepen. • Buurtbewoners ervaren irritaties t.a.v. buurtgenoten uit andere bevolkingsgroepen (bv vanwege 'botsende' gewoonten, omgangsvormen, of toelaatbaar gedrag in de openbare en semipublieke ruimte). • Buurtbewoners voelen zich onzeker over hoe buurtgenoten uit andere bevolkingsgroepen aan te spreken op (ongewenst) gedrag en welke reacties te verwachten. • Buurtbewoners ervaren spanningen of angst naar buurtgenoten uit andere bevolkingsgroepen.	
Gedrag	<ul style="list-style-type: none"> • Buurtbewoners ontwijken contact met buurtgenoten uit andere bevolkingsgroepen uit ongemak of onzekerheid. • Buurtbewoners ontwijken contact met buurtgenoten uit andere bevolkingsgroepen uit angst. • Buurtbewoners ontwijken bepaalde plekken in de buurt (bv waar hangjongeren zijn). • Negatief gedrag, incidenten jegens andere bevolkingsgroepen (schelden, bekladdingen, vernielingen).	

- ▶ Uitgebreider informatie over verschijningsvormen van polarisatie kunt u vinden in de [handreiking: stap 2.1 'verschijningsvormen van polarisatie'](#).

FASEN VAN POLARISATIE		CHECKLIST
	Polarisatie in buurten: fasen en voorbeelden	
FASEN	Voorbeelden	
Rust	<ul style="list-style-type: none"> • Er is nog geen sprake van polarisatie, maar zijn er risicofactoren in de buurt aanwezig. Er is weinig contact tussen bevolkingsgroepen, en onwetendheid over elkaar. 	
Ongemak	<ul style="list-style-type: none"> • Ongemakkelijk samenleven, misverstanden, langs elkaar heen leven, gevoelens van vervreemding. 	
Onderhuidse spanningen	<ul style="list-style-type: none"> • Het wordt 'ongezelliger'. Gevoelens van onbehagen, irritaties tussen groepen. Negatieve wederzijdse beeldvorming. Versterking van wij/zij gevoel en toename discriminatie. Ervaren van overlast of spanningen. Vermijdingsgedrag. 	
Incidenten	<ul style="list-style-type: none"> • Het 'schuurt'. Polarisation uit zich in gedrag. Er zijn incidenten en confrontaties (bv schelden, bekladding). 	
Escalatie	<ul style="list-style-type: none"> • Incidenten worden structureel, daderschap en slachtofferschap gaan heen en weer. 	

- ▶ Uitgebreider informatie over verschijningsvormen van polarisatie kunt u vinden in de handreiking: stap 2.2 'Fasen van polarisatie'.

KENMERKEN BETROKKEN GROEPEN BIJ DE POLARISATIE		CHECKLIST
<p>Welke van de onderstaande voorbeelden van achtergrondkenmerken van groepen zijn relevant in de buurt? 'Relevant' wil hier zeggen dat het kenmerk meespeelt bij het ontstaan van de polarisatie, of aanknopingspunt biedt voor passende oplossingen voor de polarisatie.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Etnische, culturele en/of religieuze achtergronden • Leeftijd (kinderen, pubers, jongvolwassenen, volwassenen, ouderen) • Sekse • Sociaaleconomische verschillen • Politieke - en sociaal-culturele opvattingen • Opleiding • Huurders of bezitters van een koopwoning • Gezinssamenstelling (type huishouden en omvang huishouden) • Tijdsduur woonachtig in buurt (mensen die al lang in de buurt wonen vs. nieuwkomers) • Is er sprake van ongemak, fricties, uitsluiting tussen subgroepen binnen groepen (bv binnen Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, autochtoon Nederlandse gemeenschappen). Welke subgroepen? 		

- ▶ Uitgebreider toelichting over achtergrondkenmerken van groepen die relevant kunnen zijn bij polarisatie, zie handreiking stap 2.3 'Betrokken groepen'.

ACTOREN DIE POLARISATIE AANJAGEN OF VERMINDEREN

CHECKLIST

Welke actoren in of buiten de buurt jagen de polarisatie aan, of kunnen (potentieel) juist een (bemiddelende) rol spelen in het verminderen van de polarisatie. Dit kunnen individuen, groepen or organisaties zijn.

- Actieve buurtbewoners.
- Actiegroepen in de buurt.
- Lokale religieuze instellingen in of buiten de buurt (kerk, moskee, synagoge).
- Scholen die in de buurt zijn gevestigd (leerlingen en leerkrachten).
- Wijkprofessionals (zoals jongerenwerk, opbouwwerk, politie, zorgverleners)
- Sleutelpersonen of rolmodellen uit lokale gemeenschappen.
- Lokale of landelijke politiek
- Opinieleiders
- Media
- Maatschappelijke organisaties

- Uitgebreider informatie over actoren die polarisatie kunnen aanjagen of verminderen, kunt u vinden in de handreiking: [stap 2.3 'Betrokken groepen'](#).

LOCATIES VAN POLARISATIE

CHECKLIST

De locatie in een buurt waar sprake is van polarisatie, is medebepalend voor de keuze van een passende interventie. Waar in de buurt is sprake van polarisatie?

LOCATIES	VOORBEELDEN
(Semi-)publieke ruimten in de directe woonomgeving van buurtbewoners	Portieken, galerijen, woonblokken, deel van een straat.
Publieke ruimte elders in een buurt	Straten en stoepen, pleinen, parken, speellocaties, sportveldjes, winkelcentrum.
Scholen	Primair onderwijs, voortgezet onderwijs, hoger onderwijs. Polarisation kan plaatsvinden op scholen zelf maar ook in wisselwerking met de buurt.
Sociale media	Sociale media of discussiefora die door groepen in de buurt worden gebruikt.
Andere locatie, namelijk ...	Vul andere locatie in.

- Uitgebreider informatie over locaties in buurten waar sprake kan zijn van polarisatie, kunt u vinden in de handreiking: [stap 2.4 'Waar in de buurt \(locaties\) is sprake van polarisatie'](#).

Voor de onderstaande buurtproblemen is bekend uit wetenschappelijk onderzoek, dat deze kunnen bijdragen aan het ontstaan of versterken van polarisatie. Welke van deze problemen spelen in de buurt?

- A. Vervreemding, ongemak, onzekerheid, botsende opvattingen, ongeschreven regels/normen over hoe te gedragen in de buurt ('wat is gewenst gedrag'). Gevoelens van onmacht, onzekerheid of angst om aan te spreken op gedrag.
  - B. Overlast, brutaal gedrag of straatcultuur van kinderen of jongeren.
  - C. Verloedering, criminaliteit, stapeling van wijkproblemen.
  - D. Armoede en achter de voordeur problematiek.
  - E. (Ervaren) discriminatie, uitsluiting, jongeren die zich afkeren van de samenleving.
  - F. Aanwezigheid in de buurt van mensen met radicale opvattingen (rechts, links, islamitisch).
  - G. Historie van de buurt. Na-ijlen van gebeurtenissen die in het verleden hebben plaatsgevonden.
- Zijn er andere problematieken in de buurt die volgens u bijdragen aan de polarisatie in de casus?

► In de handreiking worden de bovengenoemde problematieken nader toegelicht en wordt inzichtelijk gemaakt welke rol deze spelen in polarisatieprocessen. Zie: [stap 2.5 'oorzaken en risicofactoren polarisatie'](#).

TRIGGERS POLARISATIE

CHECKLIST

TRIGGER	TOELICHTING/VOORBEELDEN
Eenzijdige berichtgeving, informatiebubbels	Eenzijdige berichtgeving en discussiefora op sociale media kunnen een katalyserende werking hebben op polarisatie. Op sociale media is sprake van informatiebubbels waar culturele, politieke en religieuze zaken vanuit één (zwart-wit) perspectief wordt belicht, en dat mensen niet (meer) met andere meningen worden geconfronteerd. Het contact met gelijkgestemden bevestigt alternatieve feiten en versterkt de eigen mening. Dit draagt eraan bij dat opvattingen recht tegenover elkaar komen te staan zonder kennis of begrip van andere opvattingen.
Polariserende discussies op internet en sociale media. Uitspraken van politici en opiniemakers. Focus op incidenten.	Berichtgeving en discussies in de (sociale) media over mensen met andere culturele-etnische-religieuze achtergronden, evenals uitspraken van politici en opiniemakers, zijn relatief vaak negatief en polariserend, en focussen zich op incidenten. Uit onderzoek blijkt dat mensen die hun informatie over groepen met een migratieachtergrond en de multiculturele samenleving voornamelijk uit de media halen, gemiddeld minder positief denken over andere bevolkingsgroepen dan mensen die zeggen hun oordeel primair te baseren op eigen ervaringen. ¹
Internationale gebeurtenissen	Berichtgeving over politieke en internationale gebeurtenissen kan een rol spelen in de beeldvorming naar groepen met een migratieachtergrond. Bijvoorbeeld, berichtgeving over terrorisme 'uit naam van de islam' kan beeldvorming over met name islamitische groepen in Nederland negatief beïnvloeden en polarisatie vergroten. Omgekeerd kunnen gebeurtenissen in bijvoorbeeld het conflict tussen Israël en de Palestijnen of in het conflict in Syrië, leiden tot boosheid bij Nederlandse moslims ten aanzien van de Nederlandse media en politiek, en langs deze wijze polarisatie versterken.
Nepnieuws en samenzweringstheorieën	Nepnieuws en samenzweringstheorieën worden volop gedeeld op sociale media, vooral door jongeren, en leiden tot conflicterende wereldbeelden, onbegrip en polarisatie. Inzicht in sociale mediagebruik van jongeren kan helpen om te begrijpen hoe jongeren aan bepaald ideeën komen.

¹ Idem.

BIJLAGE 4

OPLOSSINGEN

OPLOSSINGSRICHTING 1

Verbeteren kwaliteit onderling contact, publieke familiariteit, weerbaarheid in de directe woonomgeving.

Wanneer?

Als in de directe woonomgeving (portiek, galerij, wooncomplex, deel van een straat) sprake is een of meerdere van de volgende problemen:

- Vervreemding, ongemak, onbekendheid en onzekerheid tussen bevolkingsgroepen.
- Gevoelens van onmacht, onzekerheid of angst om elkaar aan te spreken op gedrag.
- Botsende opvattingen of ongeschreven regels over hoe te gedragen ('wat is gewenst gedrag').
- Overlast, brutaal gedrag van kinderen.

Wat is het (toelichting op oplossingsrichting)?

Zet in op aanpakken die de verstandhouding tussen burens met diverse cultureel-etnische achtergronden verbeteren in de directe woonomgeving. Belangrijke elementen voor zulke aanpakken zijn verbeteren kwaliteit onderling contact, vergroten wederzijdse bekendheid/vertrouwdheid/onderling begrip (publieke familiariteit), en vergroten weerbaarheid van buurtbewoners. Interventies hebben de meeste impact als ze worden uitgevoerd op het kleinste schaalniveau: straat, galerij of portiek.

Welke typen interventies passen binnen deze oplossingsrichting?

- Interventies die zich richten op ontmoeting tussen buurtbewoners, om de kwaliteit van het onderling contact te verbeteren en wederzijds begrip (publieke familiariteit) te bevorderen in de directe woonomgeving.
  - Interventies die zich richten op het zelfverantwoordelijk maken van bewoners voor de kwaliteit van de eigen leefomgeving (schoon, heel, veilig).
  - Interventies die zich richten op het vergroten van de weerbaarheid van buurtbewoners om in de directe leefomgeving zelf handelend op te treden bij overlast of ander ongewenst gedrag: door de drempels verlagen om elkaar aan te spreken, het bespreekbaar maken van leefregels, het bespreekbaar maken van fricties, bemiddeling bij fricties (veelal door bewoners zelf).
- Meer informatie over deze oplossingsrichting (toelichting, voorbeelden, checklists) kunt u vinden in de handreiking in het hoofdstuk 'oplossingen', oplossingsrichting 1.

OPLOSSINGSRICHTING 2

Bevorderen contact en wederzijds begrip op buurtniveau (openbare ruimte: straten, pleinen, parken, openbare speel- en sportlocaties).

Wanneer?

Als in de openbare ruimte van de buurt sprake is een of meerdere van de volgende problemen:

- Vervreemding, ongemak, onbekendheid en onzekerheid tussen bevolkingsgroepen.
- Gevoelens van onmacht, onzekerheid of angst om elkaar aan te spreken op gedrag.
- Botsende opvattingen of ongeschreven regels over hoe te gedragen ('wat is gewenst gedrag').
- Overlast, brutaal gedrag of straatcultuur van kinderen of jongeren.
- Weerstand tegen komst AZC, gebedshuis, statushouders in woningen.

Wat is het (toelichting op oplossingsrichting)?

Om de verstandhouding tussen buurtbewoners met verschillende etnisch-culturele achtergronden op buurtniveau te verbeteren, beschrijft de handreiking praktijkvoorbeelden van interventies die kunnen worden uitgevoerd in openbare ruimte van de buurt (straten, pleinen, parken, openbare speel- en sportlocaties). Uitgangspunt hierbij is de zogeheten verbindingsladder. Hoe hoger een interventie 'scoort' op de bindingsladder, hoe groter het potentieel effect op het verminderen van polarisatie en het vergroten van verbinding tussen bevolkingsgroepen. Belangrijke uitgangspunten voor de keuze van passende interventies zijn:

- Structurele activiteiten met kleiner bereik boven eenmalige ontmoetingsprojecten met groot bereik. Een dergelijke keuze past tevens goed binnen een gefocuste ("acupuncture") aanpak van hotspots in de buurt.
- U kunt het beste kiezen voor projecten gericht op gemeenschappelijke belangen, interesses of samenwerken boven projecten die zijn gericht op 'elkaars cultuur leren kennen, bevorderen van tolerantie'.

Welke typen interventies passen binnen deze oplossingsrichting?

- Interventies gericht op "verbinden op gemeenschappelijke belangen of interesses". Bevorderen van ontmoeting en samenwerking (op thema's zoals speelveiligheid voor de kinderen in de buurt, een schone/veilige/hele buurt etc.).
- Interventies gericht op 'verbinden om prettiger samen te leven, hoe ga je met elkaar om'. Zoals "het maken van afspraken over gedragsregels op straten, pleinen, openbare sport- en speellocaties".
- Interventies gericht op "ontmoeting en begrip in de buurt middels dialoog".
- Interventies gericht op het "het creëren van een verbindende (buurt)identiteit".
- Interventies gericht op "ontmoeting en begrip in de buurt (diverse methodieken)".

Een bijzondere situatie is als een AZC wordt gevestigd in een buurt of statushouders woonruimte krijgen toegewezen. Ook in deze situatie geldt dat interventies met als doel het verbeteren contact en begrip tussen vluchtelingen en buurtbewoners, zich het beste kunnen richten op gemeenschappelijke belangen/interesses (en ook: benutten van talenten).

- ▶ Meer informatie over deze oplossingsrichting (toelichting, voorbeelden, checklists) kunt u vinden in de handreiking in het hoofdstuk 'oplossingen', oplossingsrichting 2.

OPLOSSINGSRICHTING 3

Bevorderen positief gedrag kinderen en jongeren, rolmodellen, conflicthantering

Wanneer?

Als in de openbare ruimte van de buurt sprake is een of meerdere van de volgende problemen:

- Overlast, brutaal gedrag of straatcultuur van kinderen of jongeren.
- Claimen van openbare ruimte door jongeren (bv een pleintje, sportlocatie) en uitsluiten van andere groepen.
- Gevoelens van onmacht, onzekerheid of angst om elkaar aan te spreken op gedrag.

Wat is het (toelichting op oplossingsrichting)?

Interventies die polarisatie als gevolg van overlast door kinderen en jongeren in een buurt kunnen voorkomen of verminderen, richten zich op positief gedrag van kinderen en jongeren, rolmodellen, conflicthantering; en op effectief handelen door buurtbewoners en professionals. Deze interventies kunnen worden uitgevoerd in openbare ruimte van de buurt (straat, pleinen, openbare sport- en speellocaties).

Welke typen interventies passen binnen deze oplossingsrichting?

- Interventies gericht op "positieve rolmodellen voor kinderen en jongeren".
  - Interventies gericht op betrekken van de buurt bij spel- en sportlocaties.
  - Interventies gericht op "op het zelfverantwoordelijk maken van kinderen/jongeren voor schone en veilige leefomgeving".
  - Interventies gericht op het "gedragsregels".
  - Interventies gericht op "bemiddeling bij conflict door jongeren zelf".
  - Trainingen aanspreken van jongerengroepen voor buurtbewoners en buurtprofessionals.
- Meer informatie over deze oplossingsrichting (toelichting, voorbeelden, checklists) kunt u vinden in de [handreiking in het hoofdstuk 'oplossingen', oplossingsrichting 3](#).

OPLOSSINGSRICHTING 4

Vergroten weerbaarheid buurtbewoners om zelf problemen op te lossen (d.m.v. vergroten basisveiligheid, ruggensteun professionals, integrale 'acupuncturale' en probleemgestuurde aanpak).

Wanneer?

Als in een buurt sprake is van onveiligheid/criminaliteit, stapeling van wijkproblemen, bewoners die zich terugtrekken.

Wat is het (toelichting op oplossingsrichting)?

In buurten waar de problemen zo groot zijn, dat overlast en verloedering het veiligheidsgevoel ondermijnen trekken bewoners zich verder terug en wordt het sociaal vertrouwen en de sociale controle op elkaars gedrag minder, en neemt polarisatie toe. De oplossingsrichting is hier het creëren/versterken van weerbaarheid van buurtbewoners om problemen zelf op te lossen, waardoor spanningen tussen bevolkingsgroepen in buurten zullen verminderen. Dat wil zeggen: geef buurtbewoners het gevoel dat zij zelf iets aan de situatie kunnen veranderen (individuele weerbaarheid); of als buurt tegenwicht te kunnen bieden (collectieve weerbaarheid). Hiertoe moet eerst basisveiligheid worden gecreëerd ('sociale herovering') middels een integrale, probleemgerichte en gebiedsgerichte aanpak. Als in een wijk weer (basis) veiligheid bestaat zijn bewoners meer bereid tot contacten met andere bevolkingsgroepen en hebben initiatieven tot activering om zich in te zetten voor de buurt kans van slagen.

Welke typen interventies passen binnen deze oplossingsrichting?

- Interventies die zich richten op het vergroten van de individuele en collectieve weerbaarheid van buurtbewoners.
  - Zorg voor ruggensteun van 'weerbare' buurtbewoners door zichtbare en aanspreekbare professionals.
  - Integrale aanpak, gebundeld en gebiedsgericht ('acupuncturele aanpak'). Dat wil zeggen: geen waaier van interventies, maar interventies gericht op de onderlinge samenhang van de risicofactoren, gebundeld en gebiedsgericht. Concentreer op de gebieden binnen buurten waar de problematiek het grootst is ('acupuncturele aanpak'). Een intensieve aanpak in een klein gebied kan lucht geven aan een hele buurt. Hierdoor kunnen ook de 'positieve' krachten in de buurt beter worden benut.
  - Probleemgerichte aanpak, waarbij het veiligheidsdomein wordt verbonden aan preventief beleid vanuit andere beleidsterreinen: onveiligheid en criminaliteit, overlast en ongewenst gedrag, handhaving op vervuiling, 'achter de voordeur'-problematiek en versterking van preventieve linies in de buurt (weerbaarheid bewoners en versterken van informele sociale controle). Om snel en slagvaardig op ontwikkelingen in te kunnen spelen is aan te bevelen om meerdere keren per jaar een evaluatie uit te voeren van de problemen die het eerst moeten worden aangepakt. Naast korte lijnen vereist de probleemgerichte aanpak een netwerkorganisatie: professionals werken hierbij niet vanuit 'instituu(s)logica', maar probleem-georiënteerd.
- Meer informatie over deze oplossingsrichting (toelichting, voorbeelden, checklists) kunt u vinden in de [handreiking in het hoofdstuk 'oplossingen', oplossingsrichting 4](#).

OPLOSSINGSRICHTING 5

Tegengaan van vooroordelen en stereotypen

Wanneer?

Als in een buurt sprake is een of meerdere van de volgende problemen:

- Vervreemding, ongemak, onbekendheid en onzekerheid tussen bevolkingsgroepen.
- Negatieve beeldvorming, stereotypen, ontwijkend gedrag tussen bevolkingsgroepen.
- Gevoelens van onmacht, onzekerheid of angst om elkaar aan te spreken op gedrag.
- (Ervaren) discriminatie, uitsluiting.
- Weerstand tegen komst AZC, gebedshuis, statushouders in woningen.

Wat is het (toelichting op oplossingsrichting)?

Vooroordelen en stereotypen tussen mensen met verschillende etnisch-culturele-religieuze achtergronden is niet alleen een verschijningsvorm van polarisatie, maar kan verdere polarisatie ook aanjagen. Communicatie en dialoog bieden mogelijkheden om stereotypen en vooroordelen te verminderen.

Welke typen interventies passen binnen deze oplossingsrichting?

- Bevorderen van contact tussen groepen (contacttheorie).
  - Doorbreken van vooroordelen- en stereotypen over bevolkingsgroepen via dialoogbijeenkomsten.
  - Doorbreken van vooroordelen- en stereotypen over bevolkingsgroepen via communicatie.
  - Stem geven aan 'stille midden' via campagnes, als tegenwicht van gepolariseerde berichtgeving/discussies in de media.
- Meer informatie over deze oplossingsrichting (toelichting, voorbeelden, checklists) kunt u vinden in de [handreiking in het hoofdstuk 'oplossingen', oplossingsrichting 5](#).

OPLOSSINGSRICHTING 6

Verbeteren van uw informatiepositie (signaleren, ophalen signalen en duiding)

Wanneer?

- Als meer informatie gewenst is over de polarisatie, of over risicofactoren die de polarisatie kunnen versterken.
- Als meer uitwisseling gewenst is tussen buurtprofessionals vanuit verschillende domeinen (sociaal, veilig, zorg, onderwijs) over signalen van polarisatie en/of over problemen/ risicofactoren/triggerfactoren die polarisatie kunnen bevorderen.
- Als bepaalde professionals worden gemist in het signaleren en uitwisselen van signalen.
- Als professionals vanuit verschillende domeinen signalen verschillend duiden, als een meer gemeenschappelijke duiding van signalen gewenst is.

Wat is het (toelichting op oplossingsrichting)?

Meer informatie over deze oplossingsrichting (toelichting, voorbeelden, checklists) kunt u vinden in [bijlage 5 van dit analyse-instrument](#), en in [de handreiking in hoofdstuk 'oplossingen', oplossingsrichting 6](#).

Welke typen interventies passen binnen deze oplossingsrichting?

- Structurele aanpak signalering en gemeenschappelijke duiding van signalen door uitvoerend professionals in buurten (in de handreiking wordt hiertoe de SAMOS-methodiek toegelicht).
- Uitwisseling van signalen tussen buurtprofessionals en beleid (bottom-up en top-down).
- Uitwisseling van signalen binnen de gemeente, en raadplegen sleutelfiguren en lokale maatschappelijke organisaties.
- Signalen van polarisatie ophalen via buurtbewoners.
- Gebruik maken van onderzoeksgegevens en statistische informatie over (risicofactoren voor) polarisatie.

OPLOSSINGSRICHTING 7

Hou rekening met wat 'leeft' onder bewoners. Inventariseer hoe buurtbewoners zelf aankijken tegen de problematiek. Welke zorgen, angsten of onvrede hebben zij? Maar ook: welke oplossingen zien zij?

Wanneer?

Deze oplossingsrichting is relevant voor alle buurtproblematieken die in de handreiking beschreven buurtproblematieken die kunnen bijdragen aan polarisatie. Meer informatie over deze oplossingsrichting (toelichting, voorbeelden, checklists) kunt u vinden in [de handreiking in het hoofdstuk 'oplossingen', oplossingsrichting 7](#).

Wat is het (toelichting op oplossingsrichting)?

Neem kennis van de ideeën, beelden, ervaringen en emoties van buurtbewoners, stel vast waar deze 'vandaan komen', vraag door op welke oplossingen buurtbewoners zelf zien, en speel hierop in om te komen tot breed gedragen oplossingen voor polarisatie in de buurt. Inzicht in de positieve en negatieve ideeën, beelden, gevoelens kan helpen om bezorgdheid onder burgers te herkennen en te duiden; om op meer effectieve wijze contact te leggen en te communiceren met burgers; en tot breed gedragen oplossingen te komen. Belangrijk is om met angstige of kritische buurtbewoners in gesprek te gaan en hen te beschouwen als onderdeel van de 'civil society': burgers die het beste willen voor hun buurt.

Welke typen interventies passen binnen deze oplossingsrichting?

- Stel vast met welke 'typen' buurtbewoners u te maken heeft. Heeft u te maken met radicaal/racistisch denkende mensen, of gaat het veeleer om boze of bezorgde burgers die zich radicaal of ongenueanceerd uiten (als gevolg van boosheid of context) maar bij nader gesprek veel genuanceerder blijken te zijn? Het 'type' boze of bezorgde burgers bepaalt mede hoe u deze burgers het beste kunt benaderen of aanspreken.
- Inzicht verwerven in de beelden, gevoelens, eventuele zorgen en weerstanden, optimisme en ideeën van buurtbewoners.

BIJLAGE 5

VROEGSIGNALEREN EN DUIDING

SIGNALEREN EN GEZAMENLIJK DUIDEN VAN POLARISATIE IN BUURTEN

Vroegtijdige signalering en aanpak van problemen in een buurt kan polarisatie verminderen of voorkomen. Dat betekent dat onderhuidse polarisatie (ongemak, onbehagen, irritaties, wij/zij gevoel, uitsluiting, spanningen) en onderliggende problemen/risicofactoren worden gesignaleerd **voordat** incidenten ontstaan en het een OOV-probleem wordt. Dit vereist een signaleringsstructuur waarin buurtprofessionals vanuit het sociale – en veiligheidsdomein signalen delen en gezamenlijk duiden.

Checklist informatiepositie polarisatie

Beantwoordt de volgende vragen om vast te stellen of vroegsignalering, informatie-uitwisseling en gezamenlijke duiding van polarisatie in buurten (of over risicofactoren die de polarisatie kunnen versterken), verbeterd kan worden.

- ▶ Heeft u zicht op wat er 'onderhuids' in de buurt aan de hand is? Lukte het om alle analysevragen goed te beantwoorden, beschikt u hiertoe over voldoende informatie over de buurt? Welke informatie mist geheel of gedeeltelijk?
- ▶ Is meer uitwisseling gewenst tussen buurtprofessionals vanuit verschillende domeinen (sociaal, veilig, zorg, onderwijs)?
  - In hoeverre is in een buurt (of: alle buurten) al sprake van uitwisseling van signalen over polarisatie tussen buurtprofessionals?
  - Zijn hierbij professionals uit diverse domeinen betrokken (veilig, sociaal, andere domeinen?) Welke domeinen/professionals ontbreken nog?
  - Heeft u voldoende zicht op de netwerken van buurtprofessionals in een buurt (of: buurten in het algemeen), en op de wijze/mate waarin buurtprofessionals signalen van polarisatie onderling uitwisselen?
  - Heeft u voldoende zicht op wie de (andere) buurtprofessionals zijn in de buurt?
  - Weet u wie u benaderen in de buurt (professionals of anderen) als u signalen heeft van polarisatie die u wilt delen, of als u zelf nadere informatie wilt?
  - Zijn deze personen goed bereikbaar/benaderbaar/bereid om informatie te delen?
- ▶ Hoe vindt uitwisseling van signalen tussen professionals plaats (ad hoc/bij toevallige ontmoetingen, zijn er afspraken gemaakt tussen professionals over signalering en uitwisseling, of is er sprake van gestructureerde uitwisseling van signalen)? Wat kan in de uitwisseling tussen professionals nog worden verbeterd?
- ▶ Behalve uitwisseling is ook gezamenlijke duiding van signalen belangrijk. Duiding/interpretatie van signalen kan verschillend zijn tussen professionals (uit sociaal- en veiligheidsdomein); gevolg kan zijn dat bij spanningen sommigen hierdoor worden overvallen terwijl anderen het al zagen aankomen. Duiden buurtprofessionals signalen al gezamenlijk? Wat kan beter?
- ▶ Wordt kennisgenomen van signalen van buurtbewoners, en worden deze gedeeld?
- ▶ Wordt gebruikt gemaakt van onderzoeksgegevens over (risicofactoren voor) polarisatie. En statistische informatie? Kan hiervan meer gebruik worden gemaakt, en zo ja hoe dan?

TIP

- ▶ Oplossingsrichting 6 in de handreiking beschrijft een methodiek om polarisatie in buurten vroegtijdig te signaleren en te delen tussen professionals vanuit verschillende domeinen. Deze methodiek heet 'SAMOS' (Gestructureerde Signalering en Aanpak Onrust en Spanningen)

Checklist mogelijkheden tot verbeteren van uw informatiepositie polarisatie

Als uit uw antwoorden uit de bovenstaande vragen blijkt dat vroegsignalering, informatie-uitwisseling en gezamenlijke duiding van polarisatie in de buurt (of over risicofactoren die de polarisatie kunnen versterken) verbeterd kan worden, lees dan stap 1 (voorbereidingsfase) van de handreiking door voor de verschillende mogelijkheden. Hieronder een beknopte samenvatting van de mogelijkheden, met verwijzingen naar de voorbereidingsfase.

- ▶ Verzamel informatie en ervaringen bij de organisaties/ professionals die werkzaam zijn in de buurt (zoals welzijnswerk, zorg, jeugd- en jongerenwerk, wijkagenten, corporaties). Meer lezen: zie de [handreiking, stap 1, alinea 'Uitvragen van informatie bij buurtprofessionals en wijkorganisaties'](#).
- ▶ Zet een signaleringsstructuur in een buurt voor een gestructureerde uitwisseling en gezamenlijke duiding van signalen van polarisatie en onderliggende problematieken. Meer lezen: zie onderstaand kader SAMOS.
- ▶ Polarisation kent zowel elementen van openbare orde & veiligheid, als van sociale thema's zoals diversiteit, segregatie, individuele en collectieve weerbaarheid, sociaal beleid of wijkbeheer. Tip voor [wijkcoördinatoren/gebiedsmanagers](#) of [beleidsambtenaren](#): breng binnen de gemeente diverse ambtenaren (waaronder sociaal domein en veiligheidsdomein, beleidsambtenaren én wijkcoördinatoren) bijeen om *samen* kennis en signalen uit te wisselen en mogelijke aanpakken te bespreken. Ook is het zinvol hierover een aantal (potentiële) sleutelfiguren en lokale maatschappelijke organisaties te raadplegen.
- ▶ Het zijn de bewoners zelf die het beste kunnen aangeven of er in hun buurt spanningen heersen en waarom. Tip: ga in gesprek met buurtbewoners om onderhuidse polarisatie vroegtijdig te signaleren. In deze handreiking beschrijven we enkele methodieken die u kunnen helpen op effectieve wijze in gesprek te gaan met buurtbewoners. Meer lezen: zie de [handreiking, stap 3, oplossingsrichting 7](#).
- ▶ Op gemeentelijk niveau is statistische informatie en kwantitatieve onderzoeksinformatie (monitoring) beschikbaar die inzicht geeft in de aanwezigheid van risicofactoren voor polarisatie in buurten. Meer lezen: zie de [handreiking, stap 1, alinea 'statistische informatie en informatie uit onderzoeken'](#).

Gestructureerde signalering en duiding van polarisatie

Het kan in een buurt soms gewenst zijn (vooral als in een buurt veel verschillende problematieken spelen en het risico op spanningen aanzienlijk is) om *structureel* een signaleringsstructuur op te zetten waarin buurtprofessionals vanuit het sociale – en veiligheidsdomein informatie systematisch delen, analyseren en gefundeerde keuzes maken. Zie onderstaand kader voor meer informatie.

SAMOS (GESTRUCTUREERDE SIGNALERING EN AANPAK ONRUST EN SPANNINGEN)

Om informatie-uitwisseling en eenduidige duiding van signalen tussen buurtprofessionals te bevorderen wordt een Gestructureerde Signalering en Aanpak Onrust en Spanningen (SAMOS) voorgesteld. Deze gestructureerde aanpak leidt ertoe dat signalen van polarisatie door wijkprofessionals met diverse disciplines gezamenlijk worden uitgewisseld, besproken en geduid.

De SAMOS is een nadere uitwerking van het zogenoemde Sociaal Calamiteiten Plan (SCP), waarbij de focus ligt op vroegsignalering van sociale spanningen en onrust. De SAMOS' biedt niet alleen signaleerders een structuur om eventueel signalen naar door te verwijzen (bottom up), maar kent een tweerichtingsverkeer, welke ook aansturing van (gerichte) signalering mogelijk maakt (top down).

Het doel van een SAMOS is in samenwerking met ketenpartners te komen tot een gestructureerde vroegtijdige signalering van maatschappelijke spanningen en (risico's voor) sociale calamiteiten in de gemeente.

- ▶ [Zie hoofdstuk 3, oplossingsrichting 6 in de handreiking](#) voor meer informatie over SAMOS.

